

Η ψαλτική παράδοση της Κέρκυρας

[/ Πεμπτουσία](#)

Ειδικότερα για την Εκκλησιαστική μουσική, όπως αυτή διαχρονικά παρουσιάζεται στον τόπο μας, θα μπορούσαμε να παρατηρήσουμε τα εξής. Στην Κέρκυρα παρουσιάζεται μια θαυμαστή ποικιλία στην εκκλησιαστική μουσική παράδοση που με μία λέξη ονομάζεται και ψαλτική. Γιατί η Εκκλησιαστική μουσική, η ψαλτική, είναι καθαρά λειτουργική μουσική και ξεχωρίζει από το κοσμικό τραγούδι αλλά ακόμη και από τα διάφορα θρησκευτικά άσματα και τραγούδια που υπάρχουν και ακούγονται, όμορφα και έντεχνα, χωρίς όμως να έχουν λειτουργική αξία και χρήση.

Στο πλαίσιο της εκκλησιαστικής μουσικής, παρατηρούμε ιστορικά την ανάπτυξη και εξέλιξη τριών κυρίως κλάδων της Εκκλησιαστικής Μουσικής στο Νησί μας. Αρχικά η Ελληνική η γνωστή ως Βυζαντινή μουσική παράδοση και Ψαλτική. Αμέσως μετά το Εντόπιο Ψαλτικό ιδίωμα και τέλος η Ευρωπαϊκή πολυφωνία.

Η Ελληνική Βυζαντινή Μουσική Παράδοση η οποία μαρτυρείται μέσα από την ιστορική πραγματικότητα και την σχέση της Κέρκυρας με το κέντρο της Ορθοδοξίας, το Οικουμενικό Πατριαρχείο, αλλά και μέσα από την μαρτυρία παλαιών κωδίκων και χειρογράφων που σώζονται σε Ι. Μονές του Νησιού μας, αλλά και διασώζονται μέσα από την προφορική παράδοση και την ζώσα πραγματικότητα όπως διαμορφώθηκε μέσα στους αιώνες.

Η βυζαντινή μουσική παράδοση μαρτυρείται ακόμη στα παραδοσιακά μας τραγούδια η μελισματική εξέλιξη των οποίων φανερώνουν την σχέση των τρόπων και των ήχων της Ελληνικής λεγομένης βυζαντινής μουσικής μας παράδοσης, που αποτελούν εξέλιξη των αρχαίων τρόπων της Αρχαίας Ελληνικής μουσικής. Με την πάροδο των αιώνων η αποκλειστική χρήση της Ελληνικής Βυζαντινής μουσικής, συμπληρώνεται, μετά την κατάληψη του Χάνδακα (Ηρακλείου Κρήτης) το 1669, με την εμφάνιση της κρητικής μουσικής παράδοσης στα Επτάνησα με τη έλευση των κρητών καλλιτεχνών, λογοτεχνών μουσικών και Αγιογράφων και την γέννηση του εντόπιου Ψαλτικού ιδιώματος, καθώς βεβαίως και της επτανησιακής σχολής στον τομέα της Αγιογραφίας. Ακόμη η εντόπια ψαλτική φανερώνει την συγγενειά της με την μητέρα της Ελληνική Βυζαντινή μουσική από την εξέλιξη των μουσικών φράσεων της οκτωηχίας της, η οποία παρουσιάζει εγγενείς ομοιότητες αλλά και αξιοσημείωτες διαφορές.

Είναι όμως πολύ χαρακτηριστική η παρατήρηση ότι ακόμη και στις διαφορές που παρουσιάζουν οι δύο αυτές παραδόσεις στην Κερκυραϊκή ψαλτική παράδοση διασώζονται αρχαϊκά στοιχεία της βυζαντινής ψαλτικής παραδόσεως τα οποία στην πορεία του χρόνου διαφοροποιήθηκαν. Πρόκειται δηλαδή για δύο βυζαντινές παραδόσεις που εξελίχθησαν διαφορετικά. Και γι αυτό είναι λάθος να θεωρούμε την Κερκυραϊκή Ψαλτική ως Δυτική ή Ευρωπαϊκή επίδραση, με ότι βεβαίως αυτό συνεπάγεται.

Επιτρέψτε μου να σημειώσω, ότι στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων της Βυζαντινής Χορωδίας Κερκύρας, έχουμε εγκαινιάσει μια προσπάθεια παρουσίασης και καλλιέργειας της εντόπιας ψαλτικής κερκυραϊκής παραδόσεως. Καρποί αυτής της προσπάθειας ήταν το 1ο και το 2ο Συμπόσιο Ψαλτικής Τέχνης που πραγματοποιήθηκαν στον Ιστορικό Ιερό Ναό Αγίου Αντωνίου. Οι εκδηλώσεις αυτές είναι αναρτημένες στο προσωπικό μας κανάλιστο YouTube, αλλά και στην ιστοσελίδα της Βυζαντινής Χορωδίας Κερκύρας.

Η εξέλιξη του Ψαλτικού ιδιώματος αυτού, παραδιδόμενο από στόμα σε στόμα, μια ζωντανή παράδοση, και με αυτοσχέδιο τρόπο εναρμονισμένο, φτάνει στις ημέρες μας σε τρίφωνη μορφή, αλλά με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που υπογραμίζουν τον Ψαλτικό και συνάμα Λειτουργικό χαρακτήρα της εν λόγω παραδόσεως. Η Ευρωπαϊκή πολυφωνία θα λέγαμε ότι αποτελούσε την φυσική εξέλιξη των Ψαλτικών πραγμάτων μετά την πολύφωνη απόδοση των ύμνων της Εντόπιας Ψαλτικής.

Εδώ θα ήθελα να κάνω μια σημαντική, κατά την γνώμη μου, παρατήρηση. Στην Κέρκυρα και στα Επτάνησα γενικότερα, η μεταφορά του Κρητικού Ψαλτικού ιδιώματος δημιούργησε μια μουσική επανάσταση. Λόγω τις στενής σχέσεως του λαού με την Εκκλησία και τις Ιερές Ακολουθίες, και μάλιστα με την τέλεση πολλών και ιδιαίτερων Ιερών Ακολουθιών ιδιαίτερα στις Πανηγύρεις όπως τουλάχιστον μαρτυρείται από την παράδοση αλλά και από έγγραφες σημειώσεις στα παλαιά Λειτουργικά βιβλία των Ενοριών, η ψαλτική Τέχνη μύησε μουσικά τους ανθρώπους, με αποτέλεσμα την μετεξέλιξη της κρητικής ψαλτικής παραδόσεως σε μια άλλη παράδοση, Την Κερκυραϊκή (ήτην Ζακυνθινή ή Κεφαλλονίτικη αντίστοιχα).

Αυτή η Ψαλτική παράδοση, διαμορφώθηκε και καλλιεργήθηκε εξ ολοκλήρου από τον λαό του Θεού μέσα στις Ιερές ακολουθίες και παραδόθηκε ως ζώσα λειτουργική πραγματικότητα στις επερχόμενες γενιές. Ένα από τα στοιχεία αυτής της παραδόσεως ήταν η τριφωνία. Το γεγονός δηλαδή ότι ορισμένα μέλη αποδίδοταν σε τριφωνία. Ακόμη και σήμερα όπου διασώζεται αυτή η παράδοση, αναλόγως της συμμετοχής η ψαλτική αυτή Τέχνη, το εντόπιο ψαλτικό ιδίωμα

εμφανίζεται με δύο μορφές, μονόφωνη και τρίφωνη. Λόγω της μεγάλης λαϊκής συμμετοχής, παλαιότερα, στις Ακολουθίες της Εκκλησίας, η συμμετοχή των πιστών στο μέλος ήταν αθρόα. Αυτό είχε σαν συνέπεια να καλλιεργηθεί η πολυφωνία και να αναπτυχθεί καλλιτεχνικά αυτή η ψαλτική παράδοση ιδιαίτερα στα μέλη των Μεγάλων και εορτασήμενων ημερών. Αυτή όμως η διαπίστωση μας επιτρέπει να συμπεράνουμε μια βασική αλήθεια. Ότι στην Κέρκυρα (και στα Επτάνησα γενικότερα), η πολυφωνία δεν μεταφέρθηκε από την δύση όπως εσφαλμένα νομίζεται. Αλλά είναι γέννημα και εξέλιξη της αρχικής τάσης της κρητικής ψαλτικής παραδόσεως και εξελίχθηκε εδώ, τοπικά, δημιουργώντας μια ιδιαίτερη τοπική παράδοση.

Ασφαλώς στο διάβα των καιρών θα υπήρξαν επιδράσεις, πράγμα που διαπιστώνεται εύκολα ιδιαίτερα στα μεταγενέστερα χρόνια. Όμως είναι σημαντικό να γνωρίζουμε ότι η παράδοσή μας είναι ιδιαίτερη και μοναδική και δεν αποτελεί μίμηση της δύσης, όπως πολλές φορές νομίζουμε. Αντίθετα στην Αθήνα η πολυφωνία ήλθε ως μεταφύτευση της προοδευτικής Ευρώπης, κατά παραγγελία των Ανακτόρων και της τότε βασιλικής Οικογενείας η οποία δημιούργησε Χορό πολυφωνικής Εκκλησιαστικής Μουσικής για το παρεκλήσιο των Ανακτόρων. Τα ονόματα των Αλεξάνδρου Κατακουζινού και Θεμιστοκλή Πολυκράτη συνδέονται άρρηκτα με την κίνηση αυτή. Η αλληλεπίδραση και η μουσική επικοινωνία μετέφερε σύντομα και την ευρωπαϊκή Χορωδιακή Εκκλησιαστική Μουσική στην Κέρκυρα. Τρίφωνη αρχικά, τετράφωνη αργότερα μαρτυρεί μια πληθώρα συνθετών με ποικιλία έντεχνων συνθέσεων και έγινε αμέσως αγαπητή στους φιλόμους Κερκυραίους.

Μιλώντας όμως για τους κλάδους της εκκλησιαστικής μουσικής και ψαλτικής στο νησί μας, δε θα πρέπει να αντιληφθούμε τους κλάδους αυτούς ως στεγανά, αλλά ως συγκοινωνούντα δοχεία και ως μέρη μιάς και μοναδικής ψαλτικής παράδοσης. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η βυζαντινή ψαλτική χαρακτήριζε πάντοτε, την παράδοση των μοναστηριών μας αλλά και πολλών Ιερών ναών της πόλεως και της υπαίθρου. Το εντόπιο ψαλτικό ιδίωμα την παράδοση των Ενοριών πλην κάποιων εξαιρέσεων και η Ευρωπαϊκή πολυφωνία την παράδοση των μεγάλων πληθυσμιακά Ενοριών. Όλα λειτουργούσαν, καλλιεργούνταν και εξελισσόταν στον ίδιο χώρο με κέντρο την Λατρεία της Εκκλησίας μας.

Όλα αυτά, επίσης, είναι αλληλοσυμπληρούμενα και συνεχόμενα και συνυπάρχουν στην ζωή της Εκκλησίας μας και κατά συνέπεια αποτελούν την ζώσα Κερκυραϊκή Εκκλησιαστική και ψαλτική μας παράδοση. Γιατί πολλές φορές, στον ίδιο Ναό ακούγονταν και συνυπήρχαν δύο ή και οι τρεις κλάδοι της ψαλτικής μας. Ιδιαίτερα ο περιορισμός της έκτασης της ευρωπαϊκής πολυφωνίας μόνο στους ύμνους της

Θείας Λειτουργίας με ελάχιστες εξαιρέσεις την Ακολουθία του Ακαθίστου και μεμονωμένα τροπάρια, κατέστησε αναγκαία την συμπλήρωση των κενών στην ακολουθία του εσπερινού και του όρθρου, αλλά και των άλλων ακολουθιών από την ντόπια ψαλτική παράδοση, ή την Βυζαντινή.

Η συνέχεια και η ενότητα επομένως της ψαλτικής παραδόσεως είναι γεγονός διαπιστωμένο εν τοις πράγμασι και σήμερα έχουμε την ευκαιρία να απολαύσουμε όμορφες ερμηνείες των υπέροχων Εκκλησιαστικών ύμνων από εξαιρετικούς συνθέτες και με την συμβολή και εργασία πολλών Χορωδιών.